

վերջերս, Տէր Թովհանէս Հիւնքեարպէյէնտեան նորոգ ճանգուցեալ քահանայն:

Պէյրամ շունի մահաբաժան, յայտնի չէ թէ գերեզմանատան ո՞ր անկիւնը կը գտնուի այն. բարեբախտաբար ունիմ իւր մէկհատիկ կենդանադիրը, զոր ձեռք անցուցած եմ ուսանողութեան ժամանակ 1883ին փարկը, Պոնաբարթեան փողոցը, Քօքթօզ գրաւաճառատունէն, ուր կը ծախուէր Վելթօի, Թուուսօի, Լիթթօի, Կոստէնի, Բաթօի, Սաբէի, Ռիքօնի, եւ Թուէրի պէս երեսնի բժշկաց պատկերներուն հետ:

Հոս իւր լուսանկարն ուրեմն թող իւր մահաբաժանը ըլլայ, եւ փանաքի տողերս ալ յուշարարն այս բժշկին, որ թէեւ մոռցաւ իւր ազգը, բայց եղաւ աշխատող գիտնական մը, հեղինակ բժիշկ մը, զո՞հ իւր ապագեղին, մեծ բժիշկ մը՝ որուն աշխատութիւնները բժշկական մէյմէկ գոհարներն են եւ միշտ չքնաղ պատիւ մը պիտի ըլլան անոնք դարուս Հայ բժշկութեան:

Տըթ. Վարթամ Թ. Յորգոմեան:

ԱՅԼԵՐԱՅԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԻՐ

Ճաճ փոխարդուած յԱմերիկա:

Միացեալ Նահանգաց լրագիրներէն մին հետեւեալ զարմանալի դէպքը կը պատմէ: Միթթլը բնակիչ մը 25000 Ֆրանք արժողութեամբ տուն մ'ունէր: Անյաջող պարագայից բերմամբ մարդն ստիպուեցաւ Միթթլին 100 քիլոմէր հեռու Ողիմպիա հաստատել իւր բնակութիւնը. չկրցաւ գտնել մարդ մը՝ որուն ծախել կարենար տունը. եւ իւր բնակիչի նոր տեղն ալ տուն մը չիտալու. միջոցներէն զուրկ էր: Ի՞նչ ըրաւ արդեօք: Ամերիկացի մը շատ դժուարաւ նեղութեանց ներքեւ կ'ընկճի. ամէն բանի մէջ խելոյն հնարք մը կը գտնէ. այսպէս ալ մեր ամերիկացին: Օր մը խոր մտածութեանց մէջ ընկղմած երկայն ժամանակ կը կենար գետի մ'եզերքը, որ իւր այժմեան բնակութեան վայրէն դէպ ի Ողիմպիա կը հոսէր, եւ ահա հնարք մը մտածեց. իւր տունն ճանդերմ ամենայնիւ ջրոյ վըսպէն Ողիմպիա պիտի երթար: Թէեւ աներու փոխադրութիւն ցանցառ դէպք չէ անդր. ովկէանեան բնակչաց, սակայն այս ծրագիրն

— 100 քիլոմէր հեռադրութեամբ, եւ այն՝ ջրոյ վըսպէն — պնդէս անշուք եւ անկարելի երեւցաւ, որ աշխարհ ամենայն ասոր վըսպ կը ծիծաղէր: Բայց քաջ մարդն ամենեւին չվճռովեցաւ, այլ ալ սովորական եղանակաւ՝ որ Հիւսիսային Ամերիկայի յատուկ է, իւր տունը գետեզերքը բերել եւ հարթ յատակով նաւակի մը վըսպ գետեզել տուաւ: Նաւուն ընթացքն ամենեւին չդժուարցաւ, իրբեւ նշլի նոր տապան մը՝ տունը ջրոյն վըսպ տատանելով դէպ ի Ողիմպիա պիտի հասաւ, ուր տէրն աժան գնով գնած երկրին վըսպ շէնքը հաստատեց: Երկարատեւ նաւարկութեան ժամանակ գերան մ'ալ տեղէն չէր խախտած, ոչ պատուհանի մ'ապակին կտրած եւ ոչ ալ կահկարասի մը գետինը տապալած: Դժբախտաբար կարող չենք հոս նշանակել շէնքին տարածութիւնն ու ծանրութիւնը, եւ ոչ ալ փոխադրութեան ծախքն:

Ռոմիլիի քոյ տաճ մը գիտալ:

Երկու ամիս յառաջ Բոմբէյի քոյ Բիւսնէլ-Վէդդէյմիսի մէջ Vincent de Proscio առնուն կալուածատիրոջ մ'երկրին վըսպ շատ հետաքրքրական գիւտ մ'եղաւ: Այսինքն պեղման միջոցին տուն մը գտնուեցաւ, որ մերձակայ քաղաքով միեւնոյն ժամանակ Վէսուվէ հրաբխային փորաքարերու եւ մոխրոյ ներքեւ թաղուած էր: Տունն երեք ընդարձակ տեղ ունի. ի մասնաւորի երեք բաղանեաց սրահ՝ մարմորեայ քանդակեալ տաշտերով կամ լողաքաններով, վառարանի կազմաններով եւ ջրոյ կապերայլառողջաններով, որոնք անագապղնձի կտորներով զրուգուած են: Երեք սրահները կը համապատասխանեն մեր արդի տաք բաղանեաց (caldarium), պաղ բաղանեաց (frigidarium) եւ առ Հռոմայեցիս tepidarium անուամբ ծանօթ ջափառ որ տաք ինցիլուն՝ ուր տաք բաղանեաց չգացած կամ անկէ ելած՝ կը հանուէին կամ կը հագուէին: Քրիստոսէն 79 տարի վերջը դժբախտութեան մը ժամանակ գրեթէ Բոմբէյի բոլոր տներուն հարմար տանիքները կործանած էին, միայն քանի մը գմբեթաւոր տանիք՝ որոնցմէ սակայն դժբախտաբար շատ քիչ կար, անմասն էին պահուած. այս տեսակէն էր նաեւ Vincent de Proscio-ի երկրին վըսպ տանեաց տունը, որուն երկայնութիւնը 14 մէր է:

Ղըշտրոհագրական ընկերութիւնը:

Այժմ այլեւայլ գաւառաց մէջ 111 աշխարհագրական ընկերութիւն կայ 53.500 անդամով: Լրագրաց, հանգեաններու եւ ուրիշ այս

ընկերութիւններէն հրատարակուած պարբերական հրատարակութեանց թիւը 140 է, որոնցմէ 50 գաղղիներէն, 44 գերմաններէն, 13 անգղիներէն, 8 ուսուներէն, 7 սպանիարէն, 11 ուրիշ այլեւայլ լեզուներով՝ որոնց մէջ նաեւ 1 ձափոններէն, Այս ընկերութեանց ամէնէն հինը փարիզիէն է, հիմնալ 1821. ասկէ վերջը կու գայ Պերլինի ընկերութիւնը յամին 1828 եւ Լոնտոնի 1830: Ամէնէն նշանաւորը Լոնտոնի «Royal Geographical Society», ընկերութիւնն է, որ 3600 անդամ ունի: Գաղղիա 30 աշխարհագրական ընկերութիւն ունի, սակայն փարիզիւնը դուրս հանելով՝ ամէնն ալ յամին 1870 պատերազմէն վերջը հիմնուած են, մինչդեռ յառաջագոյն ընդհանրապէս շատ անփոյթ էր յայտն: Գերմանիա 23 աշխարհագրական ընկերութիւն ունի, թէ եւ Անգլիացւոց ընկերութեանց պէս հարուստ չեն, սակայն աշխարհագրական գիտութեան մեծապէս կը նպաստեն:

Ամենէն հին շանթածիկը:

Եգիպտական հնութեանց եւ լեզուին քաջ հմուտ հռչակաւորն Հենրիկոս Պրուկէ իւր նորագոյն մէկ պատուական հրատարակութեամբն էր հաստատէ, որ ամերիկացի Բենիամին Ֆրանկլինէն († 1790)՝ զոր մեր ընթերցողք իբրեւ շանթածիկ գործուցն հնորիշ կը ճանչան, հազարաւոր տարի յառաջ, փարսանաց երկրին մէջ շանթածիկը ծանօթ էր: Եգիպտացիք կը լէ, Նագետասաներով դարուն (Ն. Բ.) սովորութիւն ունէին իրենց տաճարաց շէնքերն այնպէս շինելու որ տաճարին մուտքը քէւեկոյուած մեծ դուռը կը ներկայացնէր, որ աստուածոց եւ թագաւորաց դէմքերով, մեհնադրոշմերով եւ այլն զարդարուած՝ եւ երկու ամրոցի նման աշտարակներով պատասպարուած էր: Այս աշտարակներուն ամէն մէկը վարէն մինչեւ վերաբարձրացող երկու խողովակ ունէր, ցայսօր պահուած հին ծրագրաց համեմատ՝ բարձր եւ ծայրը գոյնգոյն դրօշներով զարդարուած կայսերն հաստատելու համար: Բայց այս կայսերն՝ որ 100 ոսք բարձրութեամբ կ'ըլլային ընդհանրապէս, ոչ միայն իբրեւ զարդ, ինչպէս որ առաջին հայեցուածով կ'երեւայ, այլ նաեւ իբրեւ շանթածիկ կը ծառայէին: Այս իրողութիւնն հին յիշատակարաններով բազմապատիկ եղանակա ուղղակի կը հաստատուի: Զոր օրինակ Պաղոմեանց (305—30 Ն. Բ.) ժամանակէն արձանագրութիւն մը շատ ճիշդ

կը ստորագրէ Եւտֆաի (քաղաք մը՝ վերին Եգիպտոսի մէջ) տաճարին առջեւի կայմեր, եւ կը յիշատակէ որ շանթը ձգելու համար էին ասոնք: Ուրիշ արձանագրութիւնէ մը կը տեղեկանանք որ այս կայմերը յաճախ պղնձով կը զրուագուէին, իրենց վախճանին լաւ ծառայելու համար: Իբրեւ երկրորդ կարգի շանթածիկ էին առհին Եգիպտացիս նաեւ մեհնադրոշմներն որոնք այսնպատակի համար բթէսահմանէին, առանձինն պատրաստութեամբ կ'ըլլային: Դարձեալ ուրիշ բազմաթիւ վաղեմի արձանագրութիւնք՝ որոնք կ'աւանդեն թէ իբրեւ շանթածիկ որոշուած մեհնադրոշմք՝ մաքուր կամ ոսկեգոծ պղնձի տախտակով ծածկուած կ'ըլլային: Ուրիշն այս ըստածներէն կը հետեւի որ Եգիպտացիք հազարաւոր տարի յառաջ մետաղէ ծայրին՝ երկտրականութեամբ լցեալ փոթորկալից ամպերու դէմ ազդեցութիւնը դիտած էին, որ եւ վերոյիշեալ շանթածիկ գործելոյն շնութեան պատճառ եղաւ:

ՄԱՐՏԱՅԻՆ ԾԵՍՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ

Վիսննա, 24 Փետրուար, 1896:

Վերջին օրերս խոր սգոյ մէջ համակեց Աւստրիոյ կայսերական տունը, հաւատարիմ՝ ժողովուրդն ու քանակը՝ հեռագրին Արգոյէն գուժած տխուր լուրը, այնէ Արքիդքս Ալպրէտի ուստրիական քանական սպարապետին նոյն տեղու սեպհական ամարանոցին մէջ թոքի ըորոքոքումէն տեղի ունեցած մահը: Արքիդքս Ալպրէտի այս յաղթանակող ու թագաւորին անծը, որ հռչակաւոր հաղթոյն արքեպիսքոսի որդիներ, մնաւ Վիենն. 1817 Ապ. 3ին: 1839ին զինուորական ծառայութեան մէջ մտաւ եւ մեծ յաջողութեամբ այլեւայլ բարձրագոյն զինուորական պաշտօններ վարեց, մանաւանդ իբրեւ ընդհանուր հրամանատար վերին ու ստորին Աւստրիայի եւ Սալցպուրկի քանակներուն, որոնց պատերազմական կրթութեան ու զարգացման թէ բազմաթիւ գրութիւններով մեծ գործնական փորձերով մեծապէս նպաստեց: 1848ին ունեցած պաշտօններէն հրաժարելով գնաց վերին Դուպլա, Ռաւոձքի սպարաւ. քանակը մտաւ եւ նոյն տարին